

Corneliu BELDIMAN

INDUSTRIA MATERIILOR DURE ANIMALE ÎN PREISTORIA ROMÂNIEI

**RESURSE NATURALE, COMUNITĂȚI UMANE ȘI
TEHNOLOGIE DIN PALEOLITICUL SUPERIOR
PÂNĂ ÎN NEOLITICUL TIMPURIU**

Ediția a doua

Copyright © 2012, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BELDIMAN, CORNELIU

Industria materiilor dure animale în preistoria României /
Corneliu Beldiman. - Ed. a 2-a. - București : Pro Universitaria, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-444-3

902(498)

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Lucrarea de față reprezintă prima încercare de sistematizare, în literatura românească de profil, a datelor asupra *industrii materiilor dure animale (IMDA)* sau a *industrii osului* (artefacte de os, corn de cervide, fildes, dinți, cochilii etc.).

Obiectivele demersului sunt definite de: 1. valorificarea descoperirilor din spațiul românesc prin adoptarea metodologiei unitare promovate de *Fișele tipologice* și de *Comisia de nomenclatură a industriei preistorice a osului* din cadrul U.I.S.P.P. (prezidată de dr. Henriette Camps-Fabrer), în scopul exploatării exhaustive a informațiilor și al asimilării rapide și eficiente a rezultatelor în circuitul științific național și internațional; 2. relevarea importanței crono-culturale și evolutiv-tehnologice a materialelor din România în context regional și european, a specificităților legate de gama tipologică, exploatarea materiilor prime, a speciilor animale respective și a trăsăturilor paleoeconomiei de-a lungul epocii pietrei (paleolitic superior, epipaleolitic, mezolitic și neolitic timpuriu – interval cronologic însumând circa 25 de milenii, ±30000 – 6000/5500 B.P.).

În acest vast cadru crono-cultural se valorifică unitar datele relative la materiale publicate, cât și (mai ales) obiecte rămase inedite (efectiv total – 1294 piese, provenind din 76 situri). Avem de-a face, între altele, cu unele dintre cele mai vechi dovezi ale exploatării complexe a regnului animal, ale practicării unor îndeletniciri străvechi, precum vânătoarea, pescuitul, cultivarea și recoltarea plantelor, ca și cu dovezi incipiente ale manifestărilor spiritualității (artă mobilieră, podoabe, elemente ale grafismului simbolic etc.).

Clasificarea operată a condus la elaborarea, în premieră, a unei *liste tipologice* și a unui *repertoriu tipologic* al IMDA preistorice din România, compatibil în plan metodologic cu demersurile actuale ale domeniului. Diversele capitole ale lucrării abordează pe epoci/culturi problematica vastă a *tehnologiei (osteotehnologiei)*, înțeleasă în sens larg, acela al *fabricării* (criteriile alegerii materiilor prime, procedeele debitajului și ale fasonării) și al *utilizării* artefactelor.

Analiza complexă a aspectelor tipologice și tehnologice ale IMDA formează scopul principal al demersului nostru; s-au valorificat în mod sistematic rezultatele observațiilor asupra urmelor macro- și microscopice (*tracéologie, use-wear analysis*), prin aplicarea constantă a tehnicii de examinare a suprafețelor în microscopie de mică putere.

O atenție majoră s-a acordat *ilustrării* tuturor aspectelor legate de clasificarea tipologică, de morfologie și de morfometrie, de etapele fabricării și ale utilizării. Rezultatele și concluziile lucrării dezbucă în domeniul general al *paleoeconomiei*, al relației omului cu mediul animal, oferind argumente specifice în sprijinul definirii acestora în epocile plasate la începuturile civilizației în Carpați și la Dunăre.

*

Este o onoare pentru noi să inserăm, în continuarea acestui cuvânt de început, opiniile formulate în urma parcurgerii lucrării (în varianta sa extinsă, ca teză de doctorat, martie-aprilie 2000), de către cercetător științific principal I dr. Silvia Marinescu-Bîlcu (sub îndrumarea căreia a fost elaborată lucrarea), precum și de alți specialiști ai domeniului, nume de marcă ale cercetării și învățământului de profil, membri ai comisiei de doctorat: regretata prof. univ. dr. Ligia Bârză, prof. univ. dr. Marin Cârțumaru, prof. univ. dr. Iuliu Paul.

*

„Acumularea de date și materiale, deci a unei relativ largi baze documentare i-a permis autorului lucrării să încerce pentru prima dată o sistematizare (pe criteriile propuse de *Fișele tipologice ale industriei preistorice a osului*, elaborate sub coordonarea dr. Henriette Camps-Fabrer) a materiilor dure animale prelucrate – prescurtat IMDA – din paleoliticul superior și până în neoliticul timpuriu.

Fiecărei grupe tipologice (pe epoci și culturi) i se aplică o analiză standard privind gradul de transformare a materiei prime, tehnicile de prelucrare, amenajările, urmele de utilizare, rolul funcțional și contextul descoperirii, aspecte ilustrate exhaustiv prin tabele și histogramme.

Capitolul consacrat Concluziilor subliniază sarcina dificilă căreia autorul a trebuit să-i facă față, anume aceea de organizare a unui material de o mare diversitate, extins pe circa 25 de milenii și pe

aproape întreg teritoriul actual românesc, fapt demn de subliniat și apreciat, cu atât mai mult cu cât aproximativ jumătate din efectivul pieselor studiate este inedit.

Analiza tipologică și tehnologică a IMDA din epocile/perioadele/culturile studiate a permis autorului să contureze seria de ocupații ale populațiilor respective: vânătoare, pescuit, recoltarea cerealelor, debitajul materialelor litice, țesut, împletit, cusut etc., unele dintre ele documentate exclusiv prin aportul și implicarea artefactelor din materiale scheletice animale.

Considerăm că lucrarea, care a necesitat un apreciabil volum de muncă este o contribuție majoră la cunoașterea industriei materiilor dure animale pe teritoriul actual al României, databilă din paleoliticul superior și până în neoliticul timpuriu, ea încercând deslușirea aspectelor economice asociate acestor materiale, dezvoltate de diverse comunități preistorice și deschizând calea unor noi abordări ale epocilor respective și ale celor ulterioare”.

Cercetător științific principal I dr. Silvia Marinescu-Bîlcu

*

„Este necesar să se sublinieze faptul că, până la realizarea lucrării de față, nici un arheolog român nu a procedat la o analiză atât de complexă, indiferent de categoria de materiale de care s-a ocupat. Nu există, de pildă, încă, nici o lucrare care să aplice metoda traseologiei nici pe materiale litice și cu atât mai puțin pe materii dure animale.

Pornind de la aceste elemente preliminare se pot formula câteva concluzii majore.

1. Lucrarea este rezultatul unui efort enorm, care s-a materializat în repertorierea *tuturor pieselor* (întregi, fragmentare și a deșeurilor), provenind din cercetări arheologice sistematice. Nu este vorba însă de un efort mecanic; întregul material este clasificat pe culturi și tipuri. Pentru a obține o asemenea performanță nu era suficientă acribia. Cooperarea cu arheozoologii, aplicarea unor metode performante ca traseologia, analiza amprentei osteotehnologice, clasificarea multiplă, realizarea de grile, tabele, grafice și histogramme, elaborarea unor coduri tipologice, recurgerea la analiza microscopică și la realizarea unor fotografii erau absolut obligatorii, iar structura generală a lucrării și concluziile la care ajunge autorul o dovedesc din plin.

2. Autorul nu s-a rezumat numai la simpla clasificare a pieselor analizate după cele mai moderne și savante procedee. Capitolele 12-13 tratează aspecte foarte interesante care au putut fi deduse din analizele amintite. Este vorba de utilizarea acestor date în reconstituirea unor aspecte importante, cum sunt integrarea lor în paleoeconomia fiecărei etape (în funcție de proveniența materiei dure – speciile «donatoare»), funcționalitatea fiecărui tip repertoriat (utilizare/grad de uzură/reutilizare/abandon), refacerea ciclurilor operaționale. În ultimă instanță este vorba de o analiză minuțioasă a felului în care se articulează aceste produse ale activității umane în ansamblul comportamentelor dintr-o cultură dată.

3. Clasificarea complexă, inclusiv studiile de caz pe epoci, conținând toate datele posibile se constituie într-o contribuție substanțială și esențială la elucidarea unor aspecte legate de tehnologie și paleoeconomie. Cu atât mai mult cu cât, până la acest moment, piesele realizate din materii dure animale erau tratate mai mult sau mai puțin global, ca o componentă neglijabilă în structura unor culturi.

Având în vedere cele arătate mai sus, consider că lucrarea reprezintă o contribuție majoră la progresul cercetării arheologice și, în egală măsură, un model de abordare sistematică a unor categorii de materiale, în principiu, mai dificil de clasificat. Lucrarea devine astfel un instrument de lucru pentru specialiștii care sunt interesați de anumite zone sau secvențe culturale ale domeniului de referință”.

(†) Prof. univ. dr. Ligia Bârză

*

„Studiul tipologic și tehnologic al materialului care a stat la dispoziția autorului reprezintă o contribuție extrem de valoroasă la studiul preistoriei din România. Considerațiile tehnologice s-au conturat în urma unor minuțioase observații asupra suprafețelor pieselor la microscop, care au condus la emiterea unor ipoteze pertinente asupra soluțiilor tehnologice de fabricare, la definirea pentru prima dată la noi a «lanțurilor operatorii». Aceste observații au creat premisele conturării unor interesante ipoteze privind ocupațiile în diferite epoci și culturi, cu ar fi vânătoarea cu arme de aruncare (sulița, arcul și săgeata), de lovit/tăiat (securi-ciocan din corn de ren), pescuit (harpoane, cârlige), recoltarea cerealelor (seceri din corn de cerb), debitajul materialelor litice (percutoare), cusutul, țesutul, prelucrarea pieilor, fasonarea ceramicii etc., într-un cuvânt, foarte serioase precizări asupra economiei unei comunități.

Faptul că imensul material studiat a fost clasat din punct de vedere tehnologic și tipologic pe baza unei cunoașteri perfecte a realităților arheologice și a stadiului actual al cercetărilor în domeniu, prin analogii convingătoare, autorul stăpânind o pregătire temeinică însușită la cel mai înalt nivel în școlile europene recunoscute în studiul artefactelor din materii dure animale, reprezintă, cu siguranță, una dintre

părțile cele mai importante ale lucrării, peste care orice autor care va încerca să realizeze o sinteză asupra preistoriei României nu poate trece.

Autorul ne-a oferit o lucrare care înglobează un volum de muncă impresionant, concentrat asupra unui material adunat cu multă sârguință din depozitele muzeelor și ale altor instituții de profil, adesea redescoperit în astfel de situații, un studiu extrem de elaborat, care comportă cunoașterea perfectă a normelor impuse de acest nou domeniu de cercetare, printr-o consultare a bibliografiei la parametri impresionanți cantitativ și calitativ, prin stăpânirea instrumentelor practice de studiu fără precedent pentru astfel de materiale în România, printr-un mod de prezentare modern, folosind din plin tehnica informatizată și printr-o interpretare marcată de o acribie științifică de invidiat.

După parcurgerea lucrării, singulară ca teză de doctorat cu o asemenea întindere în arheologia românească, opinez că acest volum imens de date vehiculat trebuie să fie cunoscut – prin publicare – de cât mai mulți specialiști; autorul va trebui să remanieze, însă, textul pentru a ajunge la proporțiile impuse de condițiile tehnice și financiare pertinente ale tiparului”.

Prof. univ. dr. Marin Cârciumar

*

„Important ni se pare să subliniem, acum și aici, reușitele acestei încercări, fără îndoială temerare, de natură să deschidă (sau să adapteze la cercetarea românească) noi căi și mijloace de valorificare a unor categorii de materiale preistorice de importanță majoră pentru deslușirea unor aspecte ale paleoeconomiei, specifice fiecărei culturi și epoci abordate, reflex al adaptării optime într-un cadru ecologic dat.

Remarcabilă ne apare, în această ordine de idei, prioritatea și atenția majoră acordată alcătuirii Corpus-ului detaliat al descoperirilor, socotit și tratat de autor ca bază documentară și punct de plecare al întregului demers metodico-științific întreprins. Pe această bază s-a elaborat o tipologie a produselor IMDA flexibilă, de natură să îngăduie adaptarea la diversitatea morfo-tehnică a obiectelor studiate, precum și extinderea/completarea potrivit necesităților impuse de abordarea în viitor a studiului unor noi loturi de materiale. Această clasificare a condus la elaborarea, în premieră, a unei liste și a unui repertoriu tipologic al IMDA preistorice din România.

Pertinente ni se par, de asemenea, în acest context, precizările, observațiile și aserțiunile autorului privind terminologia tipologică folosită. Se subliniază, printre altele, necesitatea definirii precise și sistematice a terminologiei utilizate în descrierea artefactelor din MDA și a elaborării unor vocabulare controlate sau etalonate care să cuprindă totalitatea termenilor desemnând atributele analitice ale diverselor obiecte, precum și descrierea de manieră uniformă, de natură să îngăduie prelucrarea statistică și informatizată a datelor, prin codificarea lor. În aceste condiții, opțiunea sa pentru adoptarea, după modelul francez, a unui vocabular controlat ni se pare pe cât de firească, pe atât de necesară. Pasul următor, în condițiile complexității morfo-tehno-tipologice a pieselor analizate și eterogenității criteriilor în uz, a fost adoptarea clasificărilor multiple sau a grilelor mobile de clasificare, cu sublinierea autorului că acest demers clasificator disociativ nu urmărește înlocuirea tipologiei tradiționale, ci sporirea gradului său de fiabilitate prin aportul de suplețe și nuanțare. Opțiunea autorului ni se pare logică și justificată, în actualul stadiu al cercetărilor, demersul domniei sale, materializat în această ambițioasă și vastă lucrare, reprezentând o contribuție substanțială la cercetarea românească din acest domeniu.

Impresionant este materialul ilustrativ folosit care, pe ansamblu, vehiculează o masivă și esențială cantitate de informații complementare explicite, detaliate și precise, respectând seturile de norme standard utilizate în literatura de specialitate pe plan mondial.

Cercetarea avansată europeană, cu orientările promovate de *Fișele tipologice* și cele propuse de *metoda clasificărilor multiple*, adoptate și de autor, reprezintă, în viziunea creatorilor săi (Henriette Camps-Fabrer, Daniëlle Stordeur etc.) tot atâția pași spre procesul de informatizare a arheologiei. Opțiunea lor este implicită și nu explicită pentru că procesul de informatizare reclamă operațiunile prealabile de clasificare arheologică exactă și sistematică (tipologică etc.). Cu alte cuvinte, o metodologie și o tipologie standardizată, compatibilă cu structuri informaționale moderne, ajută la realizarea sistemelor informatizate, în cazul de față, pentru uz arheologic. Astfel, autorii francezi și, implicit, cel al lucrării de față, nu și-au propus depășirea stadiului sistematizării «clasice» a datelor, bazată pe recurgerea la tabele cu rubrică adaptată riguros la specificul domeniului abordat.

În mod logic și necesar, va trebui să urmeze o etapă superioară de corelare a structurilor tipologico-tehnice bine definite, așa cum apar ele în lucrarea de față, cu acelea informatizate de tip relațional. Utilizarea metodelor informatice va permite, astfel, crearea unor metode de validare a sistemului «tradițional» al clasificărilor arheologice, în general, și noi deschideri, moderne, pragmatice, exacte și operaționale pentru cercetările de profil viitoare”.

Prof. univ. dr. Iuliu Paul

INTRODUCERE

Lucrarea de față, susținută ca teză de doctorat în luna iunie a anului 2000 în cadrul Institutului de Arheologie «Vasile Pârvan» al Academiei Române sub conducerea științifică a dr. Silvia Marinescu-Bîlcu (tema: *Industria materiilor dure animale în paleoliticul superior, epipaleolitic, mezolitic și neoliticul timpuriu pe teritoriul României*), urmărește a se înscrie în categoria abordărilor de analiză și sinteză amplă și complexă a unor domenii de cercetare a preistoriei din România. Ea reprezintă prima încercare de sinteză asupra industriei numite, relativ recent, cu o expresie adecvată, mai cuprinzătoare, a *materiilor dure animale* (în continuare, IMDA), dar cunoscută în tradiția cercetării ca *industria osului*. În varianta susținută, teza are două volume, însumând aproape 1500 p.: vol. I (text și material grafic) = 709 p. și 25 figuri; vol. II (Repertoriu și planșe) = 528 p., 7 hărți și 228 planșe.

Progresele metodologice înregistrate pe plan internațional în acest domeniu în ultimele decenii, asimilarea acestora în mediul cercetării de la noi, ca și acumularea unui mare volum de date și materiale preistorice provenind din siturile de pe teritoriul României sunt premise care au favorizat demararea unui asemenea demers, de altfel, foarte necesar.

Pe această linie, ca preocupări manifestate anterior sunt de evidențiat contribuțiile relativ recente datorate dr. Silvia Marinescu-Bîlcu și regretatei Alexandra Bolomey (studii, capitole ale monografiilor privind cultura Precucuteni sau unele așezări cucuteniene, cercetate la scară extinsă – Târpești, Drăgușeni). Aceste contribuții au impulsivat (prin exemplul lor de abordare) progresul cercetării domeniului în România și au suscitât interesul pentru valorificarea științifică extinsă a artefactelor IMDA.

Din 1990, la îndemnul și cu sprijinul determinant al dr. Marin Cârciumar, la care s-a adăugat, mai târziu sprijinul dr. Silvia Marinescu-Bîlcu și al Alexandrei Bolomey, am depus eforturi constante de abordare sistematică a studiului IMDA preistorice. Drept rezultat, de-a lungul anilor au fost studiate diverse loturi de materiale (inedite sau publicate), fiind elaborate și publicate contribuții care au intrat în circuitul național și internațional al domeniului (a se vedea bibliografia personală exhaustivă anexată pe pe CD).

Benefice pentru orientarea preocupărilor specifice de cercetare, pentru lărgirea bazei documentare și pentru aprofundarea cadrului metodologic s-au dovedit vizitele de studii și de documentare efectuate, ca și cursurile de specializare absolvite în perioada 1991-1994, în calitate de cercetător la Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan» al Academiei Române: • Școala Internațională de Traseologie, Chișinău (condusă de prof. dr. Galina F. Korobkova și de prof. dr. Vadim M. Masson, Institutul de Arheologie din Sankt Petersburg al Academiei de Științe a Rusiei) – cursuri absolvite cu diplomă (iulie-august 1991); • Institutul de Arheologie și Istorie Veche al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Chișinău (vizite și colaborare cu dr. Ilie A. Borzic în perioada iulie-august 1991 și septembrie 1994); • Université de Paris I, Panthéon – Sorbonne, Centre de Recherches Préhistoriques și șantierul arheologic paleolitic de la Étioilles, Essonne, Franța, condus de un colectiv format din prof. Yvette Taborin, dr. Nicole Pigeot și dr. Monique Olive (vizită și stagiul de practică în perioada iunie-iulie 1992); • University of Illinois, Department of Anthropology, Urbana-Champaign, Illinois, S.U.A. (vizită în perioada august-septembrie 1992, prof. univ. dr. Olga Soffer); • Université de Liège, Service de Préhistoire, Belgia – obținerea unei burse de studii/cercetare (colaborare cu prof. dr. Marcel Otte, decembrie 1993-iulie 1994). Un rol esențial în facilitarea accesului la derularea majorității stagiilor menționate l-a avut colaborarea cu dr. Marin Cârciumar; exprimăm domniei sale și cu acest prilej mulțumirile noastre.

Astfel s-a creat posibilitatea aprofundării bogatei bibliografii a domeniului și a abordării directe, sub îndrumarea unor specialiști de marcă, a studiului IMDA (în general) și a paleoliticului superior (în particular), pe baza materialelor din componența unor bogate colecții de referință.

Cu sprijinul prof. univ. dr. Marcel Otte am elaborat, în cadrul programului derulat la Université din Liège – Service de Préhistoire (1994), un studiu tehnologic exhaustiv asupra unei piese paleolitice de excepție din România: este vorba de pandantivul gravettian descoperit la Mitoc – „Malu Galben” în anul 1992; această lucrare a constituit o premieră pentru cercetarea preistoriei de la noi.

Între realizările celor aproape 17 ani de activitate în domeniul analizei IMDA menționez elaborarea și publicarea (ca autor unic, autor principal sau în colaborare) a peste 80 de lucrări (rapoarte de analiză, articole, studii, capitole de monografii, comunicări etc.) referitoare la artefacte din MDA databile din paleoliticul superior și până în evul mediu; am susținut comunicări pe aceleași teme cu ocazia desfășurării lucrărilor unor manifestări științifice internaționale, între care putem menționa colocviile și simpozioanele internaționale desfășurate la Treignes (1992), Ljubljana, Angoulême, Liège, Tallinn (2003), Verona (2004), Veliko Turnovo (2005), Chișinău (2006), Viena, Paris (2007), ca și la numeroase manifestări științifice din țară; am oferit o primă contribuție românească (privind secerile din corn de cerb și lingurile-spatule de os) pentru sumarul *Caietului VI al Fișelor tipologice privind industria preistorică a osului*, publicat sub red. dr. Henriette Camps-Fabrer în 1992 etc.; alte lucrări se află în stadiul de finalizare, urmând să ia curând calea tiparului (a se vedea bibliografia personală exhaustivă anexată pe CD).

Lucrarea noastră, dedicată în semn de omagiu, cu adânc respect, dr. Henriette Camps-Fabrer, personalitate marcantă a domeniului studierii IMDA, își propune să ofere, într-o formă sistematică, datele avute la dispoziție până la încheierea documentării aferente elaborării tezei de doctorat (toamna 1999) și concluziile formulate pe baza lor privitoare la cele mai vechi artefacte realizate din os, corn, fildeș, cochilii, dinți etc., descoperite pe teritoriul actual al țării, databile din paleoliticul superior și până în neoliticul timpuriu. Este vorba de o abordare „clasică”, în maniera consacrată, în general, de metodologia anilor '80 și '90.

Dat fiind faptul că actualizarea datelor ar fi necesitat un efort major și de lungă durată, solicitat de reconfigurarea tehnoredacțională a întregii lucrări, am optat cu acest prilej pentru publicarea formei inițiale a tezei de doctorat, fără inserarea informațiilor noi acumulate din anul 1999 încoace; unele excepții sunt legate de citarea unor surse bibliografice recente, reuniuni științifice etc. Actualizarea repertoriului descoperirilor, integrarea noilor date ale bibliografiei românești și internaționale de profil relative la abordările în domeniu sau la analiza și interpretarea problematicii epocilor cărora le aparține IMDA, încadrarea crono-culturală etc. sunt în atenția noastră cu ocazia publicării ediției a doua, ca și a unor monografii sau cataloage comentate. Este de făcut precizarea că datele noi relative la repertoriul descoperirilor amplifică, în mod firesc și necesar, efectivele, dar nu sunt de natură a modifica, în mod esențial, substanța metodologică a lucrării.

Atragem atenția și asupra faptului că opiniile divergente ilustrate în literatura domeniului consultată până în 1999 au ridicat dificultăți majore pentru încadrarea culturală unitară și coerentă a IMDA neolitică timpurie aparținând grupului cultural/orizontului Gura Baciului-Cârcea/cultura Preciș și culturii Starčevo-Criș. Din acest punct de vedere rămânem tributari datelor din sursele bibliografice utilizate până în 1999. Publicațiile monografice și discuțiile din ultimii 7 ani aduc precizări foarte necesare, care permit analiza pe baze unitare a complexului cultural Starčevo-Criș, aspecte de care vom ține seama cu ocazia abordărilor viitoare (vezi lucrările recente: Ciută 2005; Lazarovici 2005; Luca 2006). Până la armonizarea punctelor de vedere ale specialiștilor români asupra acestei problematici, cu ocazia publicării ediției de față am optat pentru tratarea descoperirilor respective în capitole distincte, conform planului inițial al tezei; astfel, în contextul general al lucrării, accepțiunea sintagmelor este următoarea: grupul cultural/orizontul Gura Baciului-Cârcea/cultura Preciș = faza inițială a complexului cultural Starčevo-Criș; cultura Starčevo-Criș = complexul cultural Starčevo-Criș, fazele II-IV. De altfel, sub raport tipologic și tehnologic nu se sesizează deosebiri majore între loturile IMDA atribuite celor două entități/faze culturale. Sperăm că aceste precizări vor fi, deocamdată, suficiente pentru evitarea „tradiționalelor” critici „colegiale” legate de această opțiune de încadrare cultural-cronologică.

IMDA analizată include categorii variate de obiecte, de la unelte simple, de o banalitate aparentă (care le-a izolat, în mod nejustificat – la noi, cel puțin, până de curând – în aria periferică a interesului cercetării) și până la piese sofisticate, rare și complexe, cu grad înalt de elaborare tehnică. Între aceste piese menționăm: • primele dovezi de manifestare ale aspectelor spiritualității omului preistoric – obiecte de podoabă, cum sunt pandantivele/mărgelele realizate pe dinți perforați de mamifere (spre exemplu, caninul de lup descoperit în nivelul aurignacian din „Peștera din Bordu Mare” de la Ohaba-Ponor, cel mai vechi obiect de podoabă descoperit până acum în România); • pandantivele pe fragmente diafizare de oase lungi, unele simple, altele decorate, cum este exemplarul spectacular descoperit de arheologul amator din Medgidia Eugen Mihail în așezarea gravettiană de la Țibrinu, com. Mircea Vodă, jud. Constanța, studiat și publicat de Alexandru Păunescu; • lotul pieselor de os și corn de cerb decorate cu motive geometrice din siturile epipaleolitice explorate în Ciisura Dunării etc.; • loturile artefactelor din corn de cerb din siturile mezolitice aparținând culturii Schela Cladovei, puse în legătură, în mod „tradițional” cu

începuturile cultivării pământului în regiunile noastre; • seturile de artefacte din materii dure animale ale primelor comunități neolitice etc.

Spre deosebire de materialele litice, prin caracteristicile lor morfologice și proprietățile fizico-mecanice, suporturile din materii dure animale oferă posibilitatea realizării unor artefacte de mare diversitate, permițând și reclamând aplicarea unor procedee tehnice variate, unele dintre ele specifice, perfect adaptate, simple sau de o remarcabilă complexitate și ingeniozitate. De aici decurge gradul înalt de expresivitate al acestui gen de industrie în planul vehiculării de informații legate de rezolvarea unor probleme de ordin paleotehnic și, în ultimă instanță, de opțiunile făcute în sfera strategiilor adaptative – ocupațiile omului preistoric, mijloacele folosite și evoluția lor, constatarea progreselor marcate în diferite culturi și epoci pe plan paleotehnic etc.

Lucrarea include descoperiri făcute pe întreg spațiul românesc (*recte*, granițele naționale actuale), referitoare la patru epoci ale preistoriei, respectiv la șapte culturi, aparținând: • paleoliticului superior (culturile aurignaciană și gravettiană); • epipaleoliticului (cultura tardigravettiană de aspect mediteranean); • mezoliticului (cultura Schela Cladovei); • neoliticului timpuriu (grupul cultural/orizontul Gura Baciului-Cârcea/cultura Preciș; cultura Starčevo-Criș, fazele II-IV; cultura Vinča, faza A). Sub raportul cronologiei absolute, ea acoperă o perioadă însumând cca 25 de milenii (cca 30000 – 7000/6000 B.P.).

Abordarea problemelor legate de IMDA, plasate în cadrul crono-cultural precizat mai sus, a fost subsumată, în primul rând, necesității metodologice de a izola și defini caracteristicile culturilor epocii pietrei cioplite și ale începuturilor neo-eneoliticului, ca și aceleia legate de fiabilitatea studiului comparativ respectiv, eșalonat pe parcursul mai multor epoci și perioade de tranziție sau de interferență: paleolitic superior/epipaleolitic; epipaleolitic/mezolitic; mezolitic/primele manifestări ale epocii neo-eneolitice la nordul Dunării de Jos; culturile neoliticului timpuriu. Astfel, cadrul crono-cultural fixat ne oferă trei importante etape-șarnieră ale preistoriei și ocazia studiului diacronic al unei industrii specifice. Extinderea cronologică a demersului nostru dincolo de faza inițială a culturii Vinča ar fi necesitat, pe de o parte, amplificarea conținutului general al lucrării și al problematicii (peste limitele rezonabile) și ar fi impus augmentarea considerabilă a eforturilor documentări, *recte*, accesul la studiul complet al unor loturi mari de materiale.

Într-un singur caz (lotul pieselor din situl de la Liubcova – „Ornița”) am avut posibilitatea studierii unui mic efectiv de piese atribuite fazelor B și C ale culturii Vinča, pe care le-am inserat în *Repertoriu* în ideea deschiderii perspectivei de continuare a analizei pe materiale aparținând eneoliticului. Menționăm faptul că utilizarea termenului „sit” în cuprinsul lucrării semnifică accepțiunea generică de „așezare arheologică”.

Lucrarea valorifică datele privind atât artefacte publicate (sumar, mai detaliat sau doar semnalate), reprezentând cca 1/2 din efectivul lotului analizat, cât și inedite, puse la dispoziție de autorii cercetărilor (restul de cca 1/2).

O primă etapă a cercetării a implicat *elaborarea unui repertoriu al descoperirilor*, având, în mod inevitabil, proporții masive și incluzând un număr de 76 situri, din care provin 1294 piese, realizate din materiale variate: os, corn de cervide (ren, cerb, căprior), fildeș de mamut, dinți, cochilii. Repertoriul are format „clasic”; transpunerea sa în format digital este în curs de derulare – bază de date de tip *Microsoft Access* și arhivă de imagini.

Corpus-ul descoperirilor constituie baza documentară și punctul de plecare al întregului demers, căruia îi condiționează amploarea și consistența concluziilor; în aceste condiții, așa cum se impunea, lui i s-a acordat o atenție majoră. În economia lucrării redactată în forma inițială, partea respectivă ocupă un loc privilegiat, reflectat, între altele și de numărul de pagini (528).

Cu prilejul de față, din rațiuni de ordin tehnic-editorial, nu inserăm în sumar conținutul repertoriului descoperirilor, acest lucru urmând a se face eșalonat în lucrările ulterioare, care vor trata monografic descoperirile la nivel regional, în cadrul unor epoci, culturi, situri sau pe tipuri reprezentative.

Următoarea etapă a studiului a fost constituită de *elaborarea unei tipologii fiabile a artefactelor IMDA*, caracterizată de o sferă de cuprindere mare (tinzând spre exhaustivism) și de flexibilitate, care să îi permită atât adaptarea la marea diversitate morfo-tehnică a obiectelor studiate, cât și asigurarea posibilității de extindere și completare, potrivit necesităților impuse de abordarea în viitor a studiului unor noi loturi de materiale – fie existente și semnalate (dar rămase în afara prezentului demers din cauza imposibilității accesului la studiul complet), fie care se vor „descoperi” ca urmare a „liberalizării” accesului la colecții (cuprinzând materiale publicate sau inedite) sau se vor recupera prin extinderea cercetărilor în siturile deja cunoscute sau în cele nou descoperite și explorate.

În planul elaborării tipologiei, modelele de bază au fost preluate din literatura franceză a domeniului, în prim plan aflându-se *Caietele de Fișe tipologice ale industriei preistorice a osului*, elaborate până în 1998 sub coordonarea dr. Henriette Camps-Fabrer.

Această clasificare a condus la elaborarea, în premieră, a unei *liste tipologice și a unui repertoriu tipologic al IMDA preistorice din România*, permițând izolarea și definirea unor tipuri care se constituie în „fosile indicatoare” pentru culturile și epocile cărora le aparțin. Este vorba, spre exemplu, de: • armăturile

din corn de ren ale proiectilelor (vârfuri de sulițe) de tip Mladeč, specifice – pe teritoriul României – culturii aurignaciene; • securile de tip Lyngby, specifice (în spațiul nostru) culturii gravettiene; • piesele utilitare sau non-utilitare decorate cu motive geometrice gravate, specifice epipaleoliticului; • vârfurile de săgeți de os, caracteristice culturii mezolitice Schela Cladovei; • lingurile-spatule de os neolitice timpurii; • brățările sau pandantivele confecționate din corn de cerb, caracterizând culturile Starčevo-Criș și Vinča, faza A etc.

Pe același plan, al elaborării tipologiei, trebuie subliniată asumarea inevitabilă a sarcinii dificile de organizare/ordonare a unui material bogat, de o mare diversitate. Drept rezultat, se propune un *repertoriu tipologic* compatibil în plan metodologic cu clasificările actuale ale domeniului. Acest repertoriu înglobează cinci categorii tipologice, fiecare cu un număr variabil de grupe și tipuri, unele dintre acestea cu subtipuri, variante și subvariante.

Dintre tipurile noi identificate și definite de o manieră clară se cuvin amintite, între altele: • uneltele de țesut cu perforație proximală și distală (culturile Starčevo-Criș și Vinča, faza A); • uneltele de tip *chasse-lame* pentru debitajul materialelor litice prin percute indirectă (culturile Starčevo-Criș și Vinča, faza A); • securile-ciocan de tip Lyngby și percutoarele din corn de ren gravettiene; • obiectele de podoabă de tipul brățărilor/pandantivelor pe segment de corn de cerb sau pe epifiză femurală (culturile Starčevo-Criș și Vinča, faza A).

Următoarele capitole ale lucrării abordează pe epoci/culturi și în premieră la noi *problematica de mare complexitate a paleotehnologiei*, înțelegând în sens larg, acela al fabricării (criteriile alegerii materiilor prime, procedeele debitajului și ale fasonării) și al utilizării. Analiza extensivă a aspectelor tipologice și tehnologice ale IMDA formează scopul principal al demersului nostru și, în consecință, lui i s-a rezervat un loc privilegiat în economia lucrării. Pe acest plan s-au valorificat rezultatele observațiilor asupra urmelor macro- și microscopice (elemente de *tracéologie, use-wear analysis*), prin aplicarea constantă a tehnicii de examinare a suprafețelor în microscopie de mică putere.

Rezultatele studiilor experimentale sunt menite a verifica și completa observațiile făcute pe piesele preistorice. Dată fiind amploarea și complexitatea specifică a problematicii acestui gen de studii, reclamând elaborarea unor programe separate, autonome, ca și existența unor studii/proiecte deja realizate și publicate, cu această ocazie nu s-au avut în vedere astfel de abordări. S-au utilizat, în schimb, unele date și rezultate compatibile, preluate din publicațiile de specialitate.

Atenția constantă acordată aspectelor paleotehnologice a furnizat *argumente în favoarea rolului funcțional al unor tipuri de piese*, având până acum o încadrare funcțională general-vagă sau eronată.

Un exemplu concludent, în opinia noastră, îl furnizează cazul pieselor intrate deja în tradiția cercetării de la noi ca „săpăligi”, „brăzdare”, „plantatoare” și „scormonitoare” mezolitice din corn de cerb, care ar „ilustra” practicarea unui început de „cultivare a plantelor” sau de „scormonire” în căutarea obstinată de „rădăcini comestibile”. Examinarea pieselor respective (vârfurile de tip I G în clasificarea noastră) nu a relevat prezența unor urme care pot fi puse în legătură cu activități de acest gen; ele erau, probabil (cum sugerează indiciile prezervate pe suprafețe și fracturile) armături polifuncționale pentru arme de lovit/împuns sau unelte folosite, spre exemplu, la desplicarea lemnului (pene). Analogiile cunoscute (piese de lemn cu armături întregi inserate) din aria Europei Central-Occidentale și nordice, precum și studiile experimentale recente sprijină, între altele, această încadrare funcțională.

Analiza tipologică și tehnologică a condus la *ilustrarea prin utilajul IMDA a soluțiilor paleotehnologice de fabricare* (unele decelate pentru prima oară sau, oricum, foarte rar atestate în plan european); acesta este, de exemplu, cazul tehnicii de tăiere prin abraziune liniară, procedeu ilustrat, la un nivel cronologic foarte timpuriu, prin descoperirea piesei de fildeș din situl gravettian de la Lespezi, jud. Bacău.

Aceleași artefacte din MDA ne oferă date concrete privind ocupațiile esențiale ale comunităților preistorice din România pe parcursul tuturor epocilor și culturilor amintite: • vânătoarea cu arme de aruncare (sulițe, arcul și săgeata), de lovit/tăiat (securi-ciocan din corn de ren); • pescuit (harpoane, cârlige); • debitajul materialelor litice; • recoltarea cerealelor sau al plantelor ierboase în general (seceri din corn de cerb); • cusutul; • țesutul; • împletitul; • prelucrarea pieilor; • fasonarea ceramicii; • aspectele legate de port; • consumul alimentelor preparate din cereale (lingurile-spatule); • podoabe; • artă mobilieră etc.

Aspectele cantitative, morfometrice și morfo-tehnice au fost tratate în mod sistematic din punct de vedere statistic-comparativ, acesta fiind singurul mod de a organiza și controla imensa masă de date și de a-i pune în valoare expresivitatea, spre a contura concluzii viabile, întemeiate pe dovezile oferite de vestigii, atât în *plan sincron* – în privința caracteristicilor unor culturi/epoci, cât și în *plan diacronic* – al progreselor înregistrate de-a lungul timpului în domeniul IMDA, sub raport tipologic și tehnologic.

S-a optat pentru *traducerea grafică a acestor sinteze cantitative* în formula uzitată curent a tabelelor și histogramelor/diagramelor de diverse tipuri, elaborate pentru fiecare aspect major abordat.

Cum s-a menționat deja, o atenție constantă a fost acordată încadrării tipologice și tehnologice a pieselor studiate în contextul european al epocii, prin menționarea analogiilor celor mai apropiate de care am dispus pentru fiecare dintre tipurile definite (până la nivelul final al documentării, toamna 1999).